

Жељка Јанковић
Филолошки факултет
Универзитет у Београду

Брисање историографске прашине: живот Крагујевца из женске перспективе¹

Женско лице историје Крагујевца / Лела Вујошевић. – 1. изд. – Крагујевац : Клуб „Видосав“, 2016 (Крагујевац : Сквер). – 216 стр. – ISBN 978-86-914625-1-2

Монографија Леле Вујошевић *Женско лице историје Крагујевца* представља још један значајан допринос ревизионистичком приступу „објективној и неутралној“ историографији и помак од историје ратовања и знаменитих политичара ка „history from below“, то јест сагледавању друштвене стварности „одоздо“, из перспективе „обичног“ човека, што води свеобухватнијем увиду у живот нација и градова где жене, иако скрајнуте, чине значајан стваралачки субјекат.

У Предговору ауторка даје кратак приказ стања анализа заснованих на студијама рода у нас и запажа да на пољу историографије, поред идеолошких препрека, овештала методологија истраживања искључиво писаних података, и то о мушкарцима као историјским актерима и агенсима, непријатељски гледа на продирање оралне методе, ослањања на аутобиографску грађу и усмена сведочанства. Ауторка потом пружа историјску и демографску слику Крагујевца од 1735. до 2011. године, описује некадашње престоничке институције, предочава значај отварања читалишта и других места окупљања и размена знања и идеја. Особито занимљив део овог поглавља јесте предочавање првих еманципаторских трзаја, али и патријархалних реакција дворског света, затим упућивање на записе путописаца који су запажали тежак и маргинализован положај српске жене с једне стране, и на обиље народних веровања, обичаја, усмених и писаних умотворина којима се жени приписују негативна својства са друге стране.

Главни део књиге састоји се из три поглавља која се баве женским школама, женским друштвима и знаменитим женама појединачно. Одељак „Женске школе“

---

¹ Овај текст је настао у оквиру пројекта *Књижевство, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године* (178029) Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

трасира пут еманципације Крагујевчанки од почетака њиховог описмењавања на челу са Анком и Савком Обреновић и уредбама о образовању из 1844. и 1846. године, преко оснивања основних и виших женских школа, међу којима се издвајају Женска учитељска школа (прва школа тог типа у Кнежевини Србији утемељена одлуком Народне скупштине из октобра 1870), Женска (реална) гимназија и Женска стручна школа Крагујевачког женског друштва, те Женска занатска школа Шумадијског кола српских сестара. Ученице су у њима углавном оспособљаване за „женске“ послове и практичан рад, а највећи део њих настављао је учитељски или наставнички позив по завршетку школовања. Ауторка наводи и друге облике друштвеног и уметничког ангажовања и удруживања ученица, као што су литерарне дружине на чијим се окупљањима, између осталог, разматрало женско васпитање и образовање, затим Књижевно-педагошка дружина *Доситеј*, Подмладак Црвеног крста, Подружница Феријалног савеза, Коло планинки итд. У завршном делу овог поглавља названом „Одбрана права жене“, ауторка у кратким цртама осветљава главне еманципаторске идеје зачете код Мери Вулстонкрафт (Mary Wollstonecraft) и Џона Стјуарта Мила (John Stuart Mill) и њихов одјек у Југославији захваљујући, између осталог, Светозару Марковићу, и скреће пажњу на дискриминишуће законе и отпоре на које су наилазиле жене, пре свега учитељице, покушавајући да се запосле.

У поглављу „Женска друштва“ разматра се шири контекст у којем је зачето друштвено-политичко ангажовање жена и истиче рад Катарине Миловук у првом Женском друштву и при месечнику *Домаћица*, затим Паулине Лебл-Албале при Удружењу универзитетски образованих жена, као и активизам жена (и реакције на њега) с циљем добијања права гласа и изједначавања примања. Од крагујевачких организација и подружница истакнути су Крагујевачко женско друштво, једно од првих у Кнежевини Србији, основано 1876, првенствено окренуто добротворном раду, хуманитарним мисијама и неговању рањеника, као и Шумадијско коло српских сестара, основано 1903. и нарочито заслужно за отварање приватне Женске стручне школе, потоње Женске занатске школе. Ауторка затим предочава како је крагујевачка штампа, афирмативно или омаловажавајући, писала о улози жене и женским удружењима и политичким организацијама до почетка Другог светског рата, да би се осврнула на допринос добровољки у Балканским и Првом светском рату, а затим и на рад и борбу партизанки. Ауторка се не либи критичког осврта на популарне новинске текстове списатељица попут Милице Јаковљевић, за коју уочава да у „прози за

госпођице“ учвршћује патријархални концепт мушког престижа, то јест женске потчињености, како би подвукла да часописи намењени женама представљају један од најјачих механизма којима се системски обликују женски идентитет и реалност. Закључни део овог поглавља осветљава рад женских организација после 1945. године (АФЖ, Друштво жена, Коло српских сестара, Жене у музици).

Трећи део књиге посвећен је знаменитим женама које су рођене и/или живе и делале да подручју Крагујевца. Истакавши у Предговору да је из разматрања изузела оне жене које историја мање или више памти јер су се уклапале у патријархални конструкт мита о жени (славне градске лепотице, жене у удружењима која подупиру патријархалну структуру и родну хијерархију, жене које су остале запамћене по породичним улогама), ауторка посебну пажњу у овом одељку даје најпре кнегињи Љубици Обреновић, затим женама у социјалистичким и комунистичким покретима, у култури, у спорту, научницама и стручњакињама, добротворкама и задужбинаркама, те припадницама страних хуманитарних мисија у Крагујевцу. На овим страницама нашла су се позната, али у уџбеницима историје и даље недовољно истакнута имена сестара Нинковић, Катарине Богдановић, Наде Наумовић, Драгиње Тодоровић, Софије Николић, Катарине Барјактаровић, оживљено је сећање на једну од најбољих српских глумица с краја 19. века Јелену Ленку Хацић, прву српску костимографкињу и шминкерку Јелену Вуковић, значајну књижевницу Милицу Јанковић, хемичарку Персиду Илић – прву жену асистента на Београдском универзитету, и многе друге знамените личности.

После Београда, Новог Сада, Кикинде, Крушевца, Ужица и Бајине Баште, Лесковца и других места, бивша престоница добила је заслугом Леле Вујошевић пажње вредну студију која се придружује важним резултатима истраживања историје свакодневног живота на територији Србије и бивше Југославије. Ауторка је у прикупљању грађе консултовала и анализирали исцрпан корпус написа из крагујевачких и београдских гласила од 1903. до 2013. године, преко Билтена судске праксе, оскудног материјала у Историјском архиву, до превода и домаћих значајних публикација из области студија рода и историје свакодневног живота, не занемаривши усмена сведочанства потомака или познаника, те доказавши да оваква „нетрадиционална“ историографска методологија представља изузетан „додатак“ конвенционалној грађи и немерљив допринос бољем познавању друштвених феномена.